

'Gratis schoolboeken' impuls voor beleid digitaal leermateriaal

Het is zo goed als zeker: vanaf het schooljaar 2009-2010 krijgen vo-scholen geld voor het aanschaffen van leermaterialen. Dit biedt de school een prachtige kans de inzet van digitaal leermateriaal een impuls te geven.

René Montenarie en Willem-Jan van Elk

Na een lange aanloop heeft de Tweede Kamer half maart besloten tot het invoeren van 'gratis schoolboeken'. In haar brief over deze maatregel meldt staatssecretaris Van Bijsterveld dat veel scholen 'in toenemende mate gebruikmaken van digitaal lesmateriaal'. Ook dát materiaal valt onder de maatregel. Dat biedt scholen de mogelijkheid op een nieuwe manier naar het totale pakket aan leermaterialen te kijken.

DIGITAAL LEERMATERIAAL IS EEN KANS

De meeste scholen zetten ict in ter ondersteuning van lesmethoden waarvan de ruggengraat wordt gevormd door lesboeken. Verdere digitalisering van leermateriaal biedt het onderwijs serieuze kansen om het onderwijs beter te laten aansluiten op de leerling van vandaag. Zo kan de keuze van leermaterialen worden afgestemd op de wensen en mogelijkheden van de individuele leerling, kan digitaal leermateriaal gemakkelijker worden aangepast aan de actualiteit en worden verrijkt met beeld en geluid. Docenten en leerlingen kunnen in internetcommunity's gezamenlijk leermateriaal ontwikkelen, aanvullen, verbeteren en gebruiken. En het geeft de docent méér

regie over de vakinhoud: hij kan zijn lessen samenstellen uit door hem gekozen actueel materiaal en daarmee meer eigen invulling aan zijn vak geven.

Het moment is goed: de ict-voorzieningen in scholen worden snel beter en zijn steeds betrouwbaarder. Daarnaast komt er steeds meer gekwalificeerd leermateriaal beschikbaar, dat ook steeds beter wordt ontsloten.

BELEIDSONTWIKKELING: EEN STAPPENPLAN

De komst van het schoolboekenbudget plaatst de scholen in het vo voor een belangrijke keuze: voortgaan met de bestaande leermaterialen en de inkoopstrategie van schoolboeken onveranderd laten, of een begin maken met het vernieuwen van leermaterialen en (deels) overstappen naar digitale leermaterialen.

Eenvoudig is deze afweging niet: een goede inzet van digitaal leermateriaal in het leerproces biedt weliswaar veel kansen, maar vraagt ook goed opgeleide docenten, geschikte ict-voorzieningen en een goede schoolorganisatie. Scholen hebben daarom een aantal kernvragen te beantwoorden: Wat is onze visie op het onderwijs en de inzet van leermaterialen? Hoe willen wij het budget van leermaterialen in de komende schooljaren aanwenden? Willen wij dit budget benutten om meer digitale leermaterialen in het onderwijs in te zetten? En zo ja: hoe gaan wij dat doen en op welke termijn?

Scholen zijn nog maar weinig bezig met deze vragen. Wij pleiten ervoor om dat wél te doen, juist nú beleid ten aanzien van leermaterialen te ontwikkelen en een bewuste keuze te maken voor de vernieuwing van leermateriaal. In een proces met docenten, schoolleiding en coördinatoren 'onderwijs en ict'. De volgende aanpak kan daarbij helpen.

1. Uitgangspunten formuleren

Allereerst formuleert de school uitgangspunten voor de onderwijsvisie en de inzet van leermaterialen. De uitgangspunten schetsen de onderwijskundige ambitie en geven een indicatie van de voor vernieuwing beschikbare financiële ruimte. Vanzelfsprekend zal een bestaande visie of beleid het vertrekpunt vormen.

2. Relevante aspecten inventariseren

Vervolgens inventariseert de school de aspecten die het meest relevant zijn voor de onderwijsvisie en de inzet van leer-materialen. Denk daarbij aan de huidige onderwijskundige uitgangspunten en onderwijsvormen, het huidige pakket van leer-materialen en de wijze waarop deze in het curriculum worden ingezet, de onderwijskundige ambities en competenties van docenten rond de inzet van ict in het leerproces, de ict-voorzieningen in de school, de huisvesting en eventuele randvoorwaarden uit lopende contracten. Hierbij kan onder meer gebruik worden gemaakt van een instrument als 'vier in balans' van Kennisnet, of de checklist rond gratis schoolboeken van de VO-raad.

3. Kennisnemen van ontwikkelingen

Daarnaast is het verstandig kennis te nemen van ontwikkelingen in de markt die van belang kunnen zijn voor de keuze van leer-materialen. Natuurlijk gaat het daarbij om het inhoudelijke aanbod van leer-materialen en de wijze waarop de leer-materialen worden aangeboden. Maar het gaat ook om het aanbod aan ict-voorzieningen die de inzet van digitale leer-materialen mogelijk maken en om beschikbare instrumenten om de competenties van leraren rond de inzet van digitale leer-materialen te verhogen. Ervaringen en goede voorbeelden van andere scholen rond de mogelijkheden en inzet van digitale leer-materialen zijn hierbij goed bruikbaar. Scholen kunnen in deze fase goed onderling ervaringen en analyses delen.

4. Onderwijsvisie ontwikkelen

Op basis van de resultaten van de stappen 2 en 3 werkt het schoolmanagement de uitgangspunten uit stap 1 uit tot een onderwijsvisie voor de school: de onderwijskundige uitgangspunten, de concrete manier van onderwijs geven en de relatie tussen de manier van onderwijs geven en de beoogde eindtermen. Dit leidt ook direct tot een visie op de inzet van leer-materialen: de gewenste situatie met betrekking tot de inzet van digitale leer-materialen in het leerproces op een termijn van drie tot vijf jaar. De visie geeft aan wat de beoogde toegevoegde waarde is van digitale leer-materialen en of de school leer-materialen wil inkopen of ook zelf wil ontwikkelen.

5. Concrete uitwerking maken

Vervolgens werkt de school concreet uit hoe het gewenste pakket van leer-materialen eruit gaat zien. Daarbij kiest de school ook wanneer dat wordt gerealiseerd en voor welke delen van het onderwijs welk tempo wordt gevolgd. Veel aandacht zal worden gegeven aan hoe, waar en wanneer digitale leer-materialen worden ingezet.

6. Stappenplan maken

Tot slot maakt de school een stappenplan om de onderwijsvisie en het gewenste pakket van leer-materialen te realiseren en te implementeren. Het is een samenhangend stappenplan dat aandacht besteedt aan alle benodigde activiteiten en hun onderlinge verband. Behalve om leer-materialen gaat het immers ook om de ontwikkeling van docenten, de ontwikkeling

De 'gratis schoolboeken'-maatregel

Met ingang van het schooljaar 2009-2010 wordt de financiering van scholen aangevuld met een bedrag van € 308,00 per leerling voor de aanschaf van lesmaterialen. De maatregel is primair bedoeld als inkomensmaatregel, om de koopkracht van ouders met schoolgaande kinderen te verbeteren. Daarnaast is de maatregel bedoeld om de scholen meer vrijheid voor de keuze van leer-materialen te geven en marktwerking te bevorderen. De 'gratis schoolboeken' worden gefinancierd uit niet-onderwijsbudget, onder meer door hogere inkomsten uit verkeersboetes. Gratis worden onder meer de 'klassieke' leerboeken, werkboeken, tabellenboeken en examentrainingen en daarnaast ook eigen leer-materiaal van de school, bijbehorende cd's of dvd's én de kosten van digitaal leer-materiaal. Echter, niet alle lesmaterialen worden gratis, bijvoorbeeld omdat ze door meer kinderen van een gezin gebruikt kunnen worden (zoals een atlas of woordenboek), of omdat ze direct persoonsgebonden zijn (zoals een agenda). Ook de kosten van ict-applicaties, rekenmachines en laptops vallen buiten de maatregel.

van de ict-voorzieningen en mogelijk ook aspecten van organisatie en huisvesting.

Het stappenplan richt zich op een beheerste migratie naar en implementatie van digitale leer-materialen in het onderwijsproces. Het plan geeft ook inzicht in de van de school benodigde inspanning en financiële middelen.

'GRATIS SCHOOLBOEKEN' HEEFT IMPACT!

Welke keuze scholen ook maken: de 'gratis schoolboeken'-maatregel heeft impact. Scholen moeten zich hoe dan ook beraden op de toekomst en een bewuste koers kiezen. Weliswaar is de feitelijke invoering van de maatregel een jaar uitgesteld, maar scholen zullen alle zeilen bij moeten zetten om voor het schooljaar 2009-2010 tot een weloverwogen keuze te komen. Ook als wordt gekozen voor het voortzetten van het bestaande beleid is er werk aan de winkel, onder meer door de veelbesproken aanbestedingsplicht. Zonder goede voorbereiding is het risico groot dat de school in tijdnood komt en niet veel anders kan dan de huidige weg voortzetten. Dat betekent vaak: een rechttoe rechtaan aanbesteding voor de aanschaf en distributie van schoolboeken, gericht op een meerjarig contract met een van de boekhuizen. Het uitstel van een jaar biedt scholen echter de kans een wezenlijke verbetering voor te bereiden. Daarvoor is een herbezinning op de inzet van leer-materialen nodig, een weloverwogen beleid en een samenhangend stappenplan. Het extra jaar kan dan benut worden om alsnog een visie en te ontwikkelen en een bewuste keuze van leer-materialen te maken. <<

Ir. Willem-Jan van Elk is consultant, met als adviesgebieden informatiemanagement en ict in het onderwijs. René Montenarie is consultant 'Leren en ICT'. Beiden zijn werkzaam bij Verdonck, Klooster en Associates.